

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת שלח כ"ב סיון תשע"ח,
מסכת נדרים - דף לט: מ.

דיוני הלכה אקטואליים בסוגיות הנלמדות,
לעורר לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים
הלכה למעשה.

גליון נושא:

'מצות ביקור חולים'

פנינים

נוטל אחד משישים מחליו!!!

בן גילו: הגמ' (נדרים דף לט:) אומרת, שאם המבקר בן גילו של החולה, הוא נוטל אחד משישים מחליו. מסביר השטמ"ק (נדרים שם) בשם הרי"ף, שהכוונה למבקר שהוא בעל טבע והנהגה זהה לשל החולה, והחולה שמח מנוכחותו של המבקר, וכך נחלש ממנו חוליו. רש"י (בבא מציעא דף כז:) והר"ן והרא"ש (נדרים דף לט:) מסבירים, שהכוונה שנוטל באותה שעה ובאותו מזל.

אחד משישים: הבן יהוידע (נדרים דף לט:) מסביר, שהמבקר לא נהיה חולה באחד חלקי ששים מהחולה, כי הדבר לא הגיוני בטבע, ועוד שלא יתכן שהמבקר ינזק ממצוה כל כך חשובה?! אלא הכוונה היא, שבגלל שהמבקר מצטער בצער של החולה, הוא מגן ומכפר עליו, מכח האחדות של עם ישראל, לכן מהשמים יסלקו חלק אחד ממחלת החולה.

הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד שבת דף יב:) מסביר, שהמבקר נדבק באחד חלקי ששים מהמחלה של החולה, אבל אינו עונש עבורו אלא כמו 'תרופת חיסון', בשביל שיפתח נוגדנים שיתגברו על המחלה הזאת, אם פעם תבוא עליו חס ושלוש, בזכות שהמבקר גרם לחולה הנאה בביקורו וגם השתתף בצער, אבל המעט הזה מהמחלה בטל בששים, כמו מאכלות אסורות שבטלות בששים.

יש לשאול על דבריהם, שהרי הגמ' (בבא מציעא דף ל:) דורשת את הפסוק 'ילכו' - זה 'ביקור חולים', ומבארת הגמ' שהחידוש הוא שאפילו בן גילו לא ימנע מלבקר, למרות ש'בן גילו נוטל אחד משישים בחליו'. הרי מפורש שהמבקר 'מפסיד' מכך שמבקר את החולה במה שנוטל חלק מהחולי על עצמו, והוא חלק מהחידוש שבמצות 'ביקור חולים', וצ"ע (י.ז.ו.).

ויש ליישב בכוונת הגמ', שצריך ללכת לבקר את החולה, למרות שמצטער בצער (כפירוש הבן יהוידע), או נחלה במקצת ונחלה לפי שעה (כפירוש החשוקי חמד). ❖

מקור מצות 'ביקור חולים'

הגמ' בנדרים (דף לט: מ.) מפליגה במעלת וחשיבות ופרטי דיני מצות 'ביקור חולים', ואומרת 'כל מי שאין מבקר חולים - כאילו שופך דמים'. וכל המבקר את החולה - גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה - גורם לו שימות. וכך נפסק בשו"ע (יו"ד סימן שלה) 'מצוה לבקר חולים'.

רמז לביקור חולים מן התורה, מהפסוק (במדבר טז כט) אִם כָּמוֹת כָּל הָאָדָם יָמָתוּן אֱלֹהִים וּפָקַדְתָּ כָּל הָאָדָם וְגו', אם יחלו ובני אדם מבקרים אותם בחלים, לא ד' שלחני.

הגמ' בסוטה (דף יד.) מסבירה את מקור החיוב לבקר חולים, דכתיב (דברים יג ה) אַחֲרֵי ד' אֱלֹקֵיכֶם תֵּלְכוּ, וכי אדם יכול להלך אחר שכינה, שהיא אש אוכלה, אלא שהמצוה היא להלך במידותיו של הקב"ה, כמו שהקדוש ברוך הוא מבקר חולים כמו שמצינו שביקר את אברהם אבינו שנאמר (בראשית יח א) וַיֵּרָא אֵלָיו ד' בְּאֵלָיו מִמָּרָא אף אתה בקר חולים. וכן מצינו שהקב"ה זן את החולה, והשכינה שרויה למעלה ממיטת חליו.

הגמ' בבבא קמא (דף ק.) ובבבא מציעא (דף ל:) מביאה מקור נוסף מהפסוק (שמות יח כ) וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָּהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן, ודורשים 'ילכו' - זה 'ביקור חולים'.

לדעת רוב מוני המצוות; הבה"ג (עשין לו), היראים (ריט רכ), הסמ"ג (עשין ז), הסמ"ק (עשין מז), והחרדים (פרק ט), מצות 'ביקור חולים' הוא מדאורייתא.

הבה"ג (בהקדמתו) מונה את 'ביקור חולים' כמצוה נפרדת, ולא כחלק מגמילות חסדים. מאידך לדעת הרמב"ם (הלכות אבל פרק יד הלכה א, ספר המצוות שורש א) החיוב הוא מדרבנן. והוא בכלל גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. ובכלל (ויקרא יט יח) וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ, כל מה שאתה רוצה שיעשו לך, תעשה לאחריך.

פירושים חלוקים נאמרו ברמב"ם; הרמב"ן מפרש, שהחיוב מדרבנן, אך הקיום הוא דאורייתא. הקרית ספר (הלכות אבל פרק יד) מפרש שהחיוב מדאורייתא, והפרטים מדרבנן. ולדעת המרגניתא טבא המצוה דאורייתא רק שאינה נמנית במנין המצוות.

שכרו: מבואר בגמ' בנדרים (דף לט: מ.) המבקר את החולה ניצול מגיהנום, ובעולם הזה - ה' יִשְׁמְרֶהוּ וְיַחְיֶהוּ וְאֲשֶׁר בְּאֶרֶץ וְאֵל תִּתְּנֶהוּ בְּנֶפֶשׁ אִיְבּוֹ (תהילים מא) ה' ישמרהו מיצר הרע, ויחיהו מהיסורים, ואושר בארץ שכולם יתכבדו בו, ואל תתנהו בנפש אויביו שיזדמנו לו חברים כנעמן שריפאו את צרעתו, ולא יזדמנו לו חברים כרחבעם שחילקו את המלכות.

הגמ' בשבת (דף קכז.) מונה את מצות 'ביקור חולים' בכלל הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא.

המטרה והתועלת ב'ביקור חולים'

1. התועלת הראשונה - צרכי החולה

החייתני: עיקר המטרה במצות 'ביקור חולים' הוא הדאגה לכל צרכי החולה, כמסופר בגמ' (נדרים דף מ.), מעשה באחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, ולא באו החכמים לבקרו, נכנס רבי עקיבא לבקרו, ועל ידי כך שכיבד וריבץ לפניו, הבריא. אמר לו התלמיד, 'רבי, החייתני'. יצא רבי עקיבא ודרש, "כל מי שאינו מבקר חולים כאילו שופך דמים". ופירש הרא"ש (שם) שרבי עקיבא צוה לכבד ולרבץ לפני החולה, כי הנכנס לבקר את החולה מפקח כל צרכיו ומחיהו. מבואר מדבריו, שמטרת המצוה להביא לחולה אוכל שתיה ותרופות וכל מה שצריך.

ביקורת: פשטות משמעות המילה של 'ביקור' חולים, פירושו לבקר ולהגיע לבית החולה. אכן, מדקדק הג"ר **יצחק הוטנר זצ"ל** (פחד יצחק אגרות וכתבים לג), שתרגום המלה 'ביקור' פירושה מלשון בְּקָרַת תְּהִיָּה (ויקרא יט, כ), כלומר לבדוק את המצב של החולה, כמו בקור ממום בקרבנות, ואין משמעות 'ביקור' להגיע למקום, וממילא אם הגיע ולא עיין בצרכי החולה לא קיים מצוה. וכן כתב רש"י (תהילים כז ד) בפירושו הראשון על הפסוק לְבַקֵּר בְּהִיכְלוֹ, שהכוונה כמו (ויקרא כז לג) לֹא יִבְקֹר בֵּין טוֹב לְרָע, שפירושו 'ביקורת'.

2. התועלת השנייה - תפילה

ישועות: עוד מבואר בגמ' (נדרים דף מ.) כל שאין מבקר חולה - אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות. לגבי התפילה שיחיה, מסביר הג"ר **משה פיינשטיין זצ"ל** (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן רכג), בראותו במוחש את מצב החולה, המבקר מתרגש, ומתעורר לבקש עליו רחמים בתחנונים מעומק הלב, והתפילה מתקבלת יותר. ועוד שהשכינה מצויה למראשותיו של החולה, והמקום יותר מוכשר לקבלת התפילה. מבואר בסוגיא, שיש מקרים שצריך להתפלל על החולה שימות, ויתבאר בעזרת ד' בגיליון הבא מספר 168.

הבית יוסף (יו"ד סימן שלה) בשם הרמב"ן בתורת האדם (עמוד יז), מעתיק את שני הטעמים הללו, הדאגה לצרכי החולה והתפילה לרפואתו. ומוסיף, שאם אינו מתפלל על החולה כשמבקר, לא קיים מצות 'ביקור חולים'. וכן נפסק ברמ"א (יו"ד סימן שלה סעיף ד) המבקר את החולה ולא התפלל עליו, לא קיים את המצוה.

כלומר, עיקר מה שהחולה צריך הוא תפילה, וזה מה שנדרש מהמבקר שרואה את החולה, שיתפלל עליו. וכתב הג"ר **שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל** (הליכות שלמה תפילה פרק שמיני ארחות הלכה 63), שהמצוה היא להתפלל בשעת הביקור דוקא, ואם מתפלל שלא בפני החולה, אינו מקיים מצות ביקור חולים.

החתם סופר (נדרים דף מ.) מעורר שיש עוד תועלת נפלאה בתפילה אצל החולה, על פי דברי **המקובלים** שבהזכרת שם החולה, יש קצת התעוררות הדין עליו, ולמרות התועלת של התפילה, לפעמים יש הפסד בדבר. ואילו כאשר מתפלל בפני החולה אין צורך להזכיר את שמו, כמבואר בפרשת בהעלותך שמשה התפלל על מרים קל נא רפא נא לה, ולא הזכיר את שמה. ועל כן יש מעלה מיוחדת שתקבל התפילה בפני החולה, שאין התעוררות דינים שהרי אינו מזכיר את שם החולה, ולכן הנמנע לבקר את החולה הרי הוא כשופך דמים, כי יכול לגרום לו למות כשיזכיר את שמו בתפילה.

3. התועלת השלישית - נחת רוח לחולה

שמחה: כתב בספר **עוללות אפרים** (חלק רביעי עמוד ד' רכח), שהביקור משמח את נפש החולה, כי רואה שהוא חשוב בעיני הבריות, והשמחה היא סיבה גדולה להקל את חוליו מעליו, וכשלא מבקרים אותו, הוא שרוי בעיצבון, כי הוא חושב שהוא בזוי בעיני מכריו, ובכך יתכן שיכביד חוליו.

דוד המלך אומר **בתהלים** (פרק לח פסוק יב) **אֶהְיֶינָהּ נְרָעִי מִנְּגִיד נְגִיעֵי יַעֲמֹדוּ וְקִרְוֵי מִרְחֹק עֲמָדוּ:** ופירש **הרד"ק** מנגד נגעי יעמדו, שלא יבקרוני, כי הביקור מחזק נפש החולה.

לדעת מתי ללכת: **הג"ר שמחה זיסל ברוידא** זצ"ל הסביר את דברי הגמ' בנדרים 'יֵלְכוּ זֶה בִּיקוֹר חוֹלִים', שמשמע שהמבקר צריך לדעת מתי הגיעה השעה ללכת, ולא להכביד על החולה יותר מדי, כי צריך לעשות 'נחת רוח' לחולה שירגיש נעים מהביקור (נסיך ממלכת התורה עמוד 369). כלומר, 'ילכו זה ביקור חולים', שצריך לדעת מתי ללכת כבר, ולעזוב את החולה לנפשו.

'ויוצא': דיוק נחמד שמעתי מהרב **ספטימוס שליט"א**, בלשון **הרמב"ם** (הלכות אבל פרק יד הלכה ו) שכתב 'אלא מתעטף ויושב וכו', ומבקש עליו רחמים ויוצא'. ותמוה מהו הלשון 'ויוצא', אלא שבא לומר, שצריך להיכנס לבקר, ותכף ומיד אחר כך לצאת.

100 ביקורים ארוכים: מוט בשם **הגרי"ז הלוי סולובייצ'יק** זצ"ל, לפרש את דברי הגמ' בנדרים (דף לט:) "ביקור חולים אין לה שיעור, ואפילו מאה פעמים ביום", מכך שצריך לבקר אפילו מאה פעמים ביום, מוכח שהביקור אינו ארוך, שהרי אין מספיק זמן ביום אחד, לבקר 100 ביקורים ארוכים (עובדות והנהגות לבית בריסק חלק א עמוד מד).

מצוה בעצם הביקור: כבר הובא בתחילת הגיליון, המקור הקדום למצות 'ביקור חולים', הוא מהקב"ה שביקר את אברהם, ושם הרי לא שייך כל הטעמים, כי אם עידוד החולה, שהרי לרפאותו ולדאוג לצרכיו, היה יכול גם בלי להגיע אליו, וכן ביאר **הרא"ש** (בפירושו על התורה), שמכך שכתבה התורה 'וַיֵּרָא', ולא כתב 'ויאמר' או 'וידבר', משמע שיש מצוה בעצם הביקור, בכדי לעודדו. ומוסיף **הרא"ש**, שאפילו כשהחולה ישן, המבקר מקיים מצוה, כי כשיתעורר יספרו לחולה שהוא הגיע אליו, ועושה לו בכך נחת רוח.

שיפור במצב הרפואי: רופאים מעידים על שיפור משמעותי בנתונים הרפואיים ובבדיקות הדם של ילדים חולים, אחרי הטיולים המפורסמים של אירגון 'לב מלכה' (עקבי פרשת השבוע, וירא תשע"ז).

חולה ג' ימים: כתב **הביאור הלכה** (סימן ריט סעיף ח ד"ה כגון) שחייב ביקור הוא לחולה המוטל במטה ג' ימים. ודייק כן **המהר"ל** (גור אריה פרשת וירא) מכך שהקב"ה ביקר את אברהם רק ביום השלישי למילתו, ולא ביום הראשון, כי ביום הראשון זה רק חולשת איבר אחד במקום המילה ועדיין אינו בגדר חולה, ולכן ביקרו ביום השלישי שחולה בכל גופו.

מצינו כלפי אנשי שכם וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם לְאָבִים (בראשית לד כה), שהכאב הגדול מורגש ביום השלישי. כמבואר בר"ן (נדרים לא: ד"ה דכתיב), שלמרות שביום השלישי כואב כמו בכל הימים, אבל ביום השלישי חלושים ביותר, כי כבר היו כאובים שלשה ימים.

4. התועלת הרביעית - דיבור עם החולה

הרגעה: חלק נוסף בהרגעת החולה, הוא הדיבור. כמבואר ב**חורדים** (מצות עשה פרק ד אות מז) שכתב 'ואחד מענפי המצוה - לדבר עם החולה'. ולשון **רבינו שלמה אבן גבירול** 'והחולים תשיחם'.

ומבאר הרשב"ץ (שהיה רופא) את דבריו, 'מפני שהדבור יפה לחולים'. ויש להוכיח כדבריהם, מהגמ' (נדרים דף מא.) שחולי העין ומחושי הראש אין לבקר אותם, משום שהדיבור קשה להם (י.ז.ו.).

בספר לשון חכמים (חלק ב סימן כה) הוכיח מדברי הספר חרדים, שיש ענין ללכת לבקר את החולה דוקא לבד, כדי להתעניין על צרכיו, ואפילו בחולה מעיים שאין לבקרו, יבוא וישאל מבחוץ על צרכיו, כי על ידי דיבורו יצילהו מטירוף הדעת שישכח צערו.

מאידך, בשאלות דרב אחאי גאון (שאלתא צג) כתב, שלא ילך לבד לבקר חולה, אלא יקח עוד אחד איתו, כמו שנאמר ילכו - משמע לשון רבים, כי טובים השנים מן האחד. מסביר הנצי"ב (בהעמק שאלה שם), שזה בגלל הסכנה הכרוכה בביקור אצל בן גילו, שנוטל אחד משישים מחליו, ולכן לא ילך לבד. וסיים בזה הלשון - ודע דדברי רבינו אלה לא מצאתים בשום ספר מן ראשון ועד אחרון, וזה פלא.

5. התועלת החמישית - תשובה

יפשפש במעשיו: וכתב בקרן אורה (נדרים דף מ.) שעיקר המטרה ב'ביקור חולים', להחזיר את החולה בתשובה, ויפשפש במעשיו. וכן מבואר בפירוש הר"ף (על העין יעקב נדרים מ.), ובשלמי נדרים (נדרים מ.) שבכלל מצות 'ביקור חולים' להחזירו בתשובה.

חשיבות התשובה לחולה, רואים בזוהר (פרשת פקודי רנ, ב) הובא בשל"ה (פסחים עט), ובספר גשר החיים (פרק א ד) המשתדל על חולה שיחזור בתשובה, משיב את רוחו. ובזכות שיתוודה יזכה לכפרה ויגיע לגן עדן.

וכתב בספר מעבר יבק (מאמר שפת אמת פרק יד) וז"ל - ונקט לשון 'ביקור' ולא לשון ראייה, הליכה, הקבלה, להורות לאדם דעת שילמד לחולה, שיפשפש ויבקר מעשיו, כי בסור הסיבה - יסור המשובב.

6. התועלת השישית - חובות וצוואה

פרעון מלא: מבואר בשו"ע (סימן שלה סעיף ז) שיאמר המבקר לחולה שיתן דעתו על ענייניו, אם הלוח או הפקיד אצל אחרים, או אחרים הלוח או הפקידו אצלו, ואל יפחד מפני זה מהמות. וכתב בספר חסידים (סימן תשיח, תשיט) וביוסף אומץ (עמוד שכד) בשם רבינו ירוחם, שראוי לאדם חולה לכתוב צוואה, שמא ימות פתאום. וכאשר המבקר מסייע בענין הצוואה, יזהר לא להפחידו, כי הדבר מסוכן לחולה. אלא יאמר לו שיכין צוואה, שגם אנשים בריאים מכינים צוואה.

7. התועלת השביעית - וידוי

התודה: שורש הענין, לומר וידוי עם החולה טרם מיתתו, 'יסודו בגמ' (שבת לב.) מי שחלה ונטה למות אומרים לו: התודה, שכן כל המומתים על ידי בית דין - מתוודין קודם שיצאו ליהרג, שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. אבל כשאנו נוטה למות, אין אומרים לו שיתודה, כדי שלא ישבר לבו.

מצות 'ביקור חולים' בזמננו

8. רבי החייתני

בבית: חולה שנמצא בבית, וזקוק לעזרה, שייך בו כל הטעמים האמורים, ומקיים בו מצות 'ביקור חולים'. אף שבבית יש בני משפחה, לפעמים הם לא עומדים בעומס העבודה, או חולה ערירי.

אשפוז: חולה שמאושפז בבית החולים, בהרבה מהמקרים כבר יש לו מעובדי בית החולים, את צרכיו המינימליים. בחולים כאלו, אין את המציאות של 'רבי החייתני', כי אינם זקוקים שידאגו לצרכיהם להחיותם שלא ימותו. אך בכל אופן שייכים אצלם הטעמים האחרים, תפילה, עידוד, דיבור. כאשר החולה מבקש שיהיו לצדו, גם באופנים שאין עליו חיוב משום מצות 'ביקור חולים', עדיין מקיים מצות 'גמילות חסדים', שהוא אחד מהמצוות שאין להם שיעור. לפעמים ישנם דברים קטנים שהצוות לא מספיק לעשותם, והמבקרים מועילים עד מאוד.

וכך כותב הג"ר אליעזר יהודה וולדנברג זצ"ל (שו"ת ציץ אליעזר חלק ה - רמת רחל סימן ג), שעיקר מצות 'ביקור חולים' לעיין בצרכיו, ולעשות עבורו, על כן באופן שהחולה מסתדר לבד באמצעות צוות בית החולים, ואין תועלת מהביקור 'להחיותו שלא ימות', יתכן שפטור מלבקר אותו. אך עדיין חייב כי תהיה לו תועלת מהביקור, משום הטעם של 'בקשת רחמים', ומציאת 'נחת רוח' עם חבריו. ומסיק, ששני הטעמים האלו מצויים, אפילו כאשר יש אצל החולה מי שמטפל בצרכיו, ולכן מצוה לבקר חולים ב'בית חולים', משום תועלת זו.

אכפתיות: עסקני ומומחי רפואה מדגישים, שגם כשהחולה בבית חולים באופן שאין את הטעמים הרגילים של מצות 'ביקור חולים', עדיין ידוע ומפורסם שיש תועלת עצומה מהשהייה ליד החולה וההתעניינות במצבו אצל הרופאים, שעל ידי זה הצוות של בית החולים, יפעל טוב יותר, בראותו את חשיבות החולה, בקרב בני משפחתו, קרוביו וידידיו.

במקרים מסוימים, כגון בזקנים וחולים מיוסרים, גובל הדברים ב'פיקוח נפש' שלא ינתקו את המכשירים, שיתנו לחולה את התרופות בזמן, שיספקו לו אוכל, לייתובי דעתיה, ועוד.

הצילו: מעשה נפלא כתב בספר עקבי פרשת השבוע (וירא תשע"ז) באחת המלחמות נודע להורים ליל שבת שבנם שוכב פצוע בתל השומר. הם ניגשו להג"ר יהושע ישעיה נויבירט זצ"ל מחבר ספר 'שמירת שבת כהלכתה', לשאול מה לעשות, והוא ענה להם האם יש לכם מכונית, אם כן תסעו עכשיו לתל השומר. האבא הסתכל נדהם, עכשיו, ליל שבת! והרב ענה, כן עכשיו, הוא זקוק לעזרה שלכם!

ומסופר על הצדיק הירושלמי רבי אריה לוי זצ"ל שהיה מבקר הרבה חולים שלא הכירם כלל, ואמר לצוות הרופאים שהם קרוביו וידידיו, וכך דאגו להם וטיפלו בהם. גם הג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל, ידוע שהיה הולך מידי שבת בשבתו, לבקר חולים בבית החולים 'ביקור חולים'.

ריבוי מבקרים: כאשר יש כבר אחד שכעת מבקר אותו ודואג לצרכיו, עדיין יכול לקיים את החלק של התפילה לרפואתו, וכן הרבה פעמים ריבוי המבקרים יעשה לו 'נחת רוח' כמבואר לעיל מדברי הציץ אליעזר.

9. מאושפז בבית החולים

ניתן לחלק את מצב המאושפזים בבתי חולים ל-4 דירוגים, וכפי שיתבאר:

1. טיפול נמרץ: כאשר החולה מאושפז בטיפול נמרץ, החולה מושגח ומטופל 24/7, וכמעט שאין שום תועלת בקרובים והמבקרים, ברוב המקרים הצוות לא מאפשר לטפל בחולה ולהתערב במעשיהם, ואין כאן דאגה לצרכי החולה שלא ימות. אך עדיין צריך לדאוג לצרכיו הרפואיים, להביא רופאים מומחים, אבחון מדוקדק, וכיוצא בזה, אך אינו קשור לביקור אצל החולה. ולפעמים עצם התעניינות של המבקרים, גורמת גם לתשומת לב מיוחדת של הצוות.

2. מיון: כאשר החולה מגיע למיון חולים, לרפואה דחופה, ברוב המקרים, יש תועלת עצומה בביקור ועזרת הקרובים, לסייע ולדאוג שיטפלו בו כראוי, ולא יעלם בעומס הקיים במיון. הסיוע והרמת הקול של משפחת החולה בעת הצורך, מציל נפשות וגובל בפיקוח נפש, כאשר לפעמים חולים נפטרים במיון.

3. מחלקה: חולה המאושפז במחלקה רגילה בבית חולים, בדרך כלל יש לו כל מה שצריך, למרות שאינו מושגח כל הזמן, וגם מצוי בידו פעמון (כאשר צריך עזרה בשבת, יש לדון באיזה אופן מותר לקרוא בפעמון) לקרוא לצוות. עדיין צריך עזרה להיזכר כרית וכיוצא בזה, אך אינו עזרה של 'הצלת חיים'. ובפרט בחולה סיעודי, שצריך עזרה וסיוע כל הזמן, וכן בחולים קשים, שצריכים הרבה עזרה. ולפעמים לא נעים להם לקרוא כל הזמן לצוות, ונוכחות ידיד וחבר מועילה עד מאוד בצרכים בסיסיים. בחולים זקנים או סופניים, שאין להם סיכוי לחזור לחיים תקינים, צריך להשגיח שלא ינתקו את המכשירים.

4. החלמה ומעקב: יולדת במחלקה, או אדם שמחלים מניתוח קל, וכיוצא בזה, שהאשפוז הוא רק לצורך החלמה ומעקב, ויכול לתפקד ולדאוג לצרכיו לבד, בזה כתב הג"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל

(שו"ת שבט הלוי חלק ה סימן קפד) שאין בכך אפילו סרך מצות 'ביקור חולים', ולכן אין שום היתר לכהן בחשש טומאה בבית חולים, לבקר את אשתו אחרי לידה. שהרי רוב המבקרים אינם מתפללים על החולה, וגם אם הברכה הוא כבקשת רחמים, בכל אופן ברוב המקרים אין מברכים, וממילא אין מקיימים מצות 'ביקור חולים'.

(בארץ ישראל, סיווג החולים לפי המחלקות הוא כאמור, אבל בחלק מהמקומות בחו"ל, כל הבית חולים מנוהל כמו בארץ בטיפול נמרץ, שהצוות הרפואי אינו מאפשר גישה וטיפול לבני המשפחה).

10. 'ביקור חולים' בטלפון

הצדדים: דנו הפוסקים, האם מקיימים מצות 'ביקור חולים' בטלפון. שהרי יכול לדאוג לכל צרכיו. ויכול להפעיל עסקנים, איבחון מדויק (בתצלומי רנטגן, סי טי, אם אר אי, וכדומה), ולהשיג רופאים בכירים. כמו הרבה עסקני רפואה ותיקים, שברוב המקרים שאינם מגיעים לביקור בפועל אצל החולה, וצריכים רק את התיק הרפואי, ולא את החולה בעצמו. ומסתבר שהעסקנים הרפואיים מקיימים מצות ביקור חולים, שהרי דואגים לצרכי החולה.

תפילה יכול גם מרחוק, אך התעוררות לתפילה הוא בביקור בפועל. לעודד יכול גם על ידי הטלפון, אך יותר מתיישב דעת החולה בביקור בפועל שמרגיש בצרתו ומשתתף בצער. וליטול שישים מחליו מסתבר שאינו נוטל רק כאשר הוא אצלו למעשה.

מקיים: מבואר בגמ' (נדרים לט.) כאשר חלה בנו של חברו והוא מודר הנאה ממנו, ישאל את חברו בשלומו של בנו בשוק. ומכך שאפשר לשאול את אבי החולה בשלום החולה, מוכיח הג"ר חיים קרייזוירט זצ"ל (קונטרס חיי רפואה עמוד קסד), שאפשר לקיים מצות 'ביקור חולים' גם בטלפון, שהרי אם שואלו מקיים מצוה.

לא מקיים: לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אין מקיימים מצות 'ביקור חולים' דרך הטלפון, שצריך לראות את החולה כדי להתעורר להתפלל עליו כמבואר בגמ', ולעשות צרכיו כמסופר על רבי עקיבא, וזה שייך רק בפניו (משנת אי"ש). ומדויק מה שכתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל (כתבוני לדורות אגרת תב) במכתבו להגרמ"ש שפירא זצ"ל מתאריך ה' כסלו תשס"ה, בזה הלשון - "באין לי האפשרות לקיים מצות ביקור חולים כפשוטו (בגלל קושי ההליכה), הנני מתוך המון בית ישראל עומד בתפילה לפני שוכן מרום שישלח להדר"ג רפואה שלימה מן השמים, רפואת הנפש ורפואת הגוף..."

וכעין זה דעת הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן רכג, אורח חיים חלק ד סימן מ), שאין מקיים עיקר מצות ביקור חולים בטלפון, ודחה את הראיה הנ"ל מהגמ' ששואלו אפילו בשוק, כי יתכן שכוונת הגמ', שאמנם לא מקיים בכך לגמרי את כל הענין של בקור חולים, אלא שבכל זאת כשלא יכול לבקר ממש, הוא צריך לקיים לכל הפחות מה שהוא יכול. וממילא לגבי טלפון, למרות שאינו מקיים בשלמות את מצות 'ביקור חולים', כי חסר במטרת המצוה 'שהחולה ימצא נחת רוח', ששייך רק בפניו של החולה, וגם לא שייך הטעם שעל ידי שרואה את החולה, הוא מתרגש יותר ומתפלל עליו יותר, ומעוד טעם שיתכן שהתפילה במחיצת החולה מתקבלת יותר, משום שהשכינה למעלה מראשותיו של החולה, מכל מקום מקיים קצת מצוה. ולכן אם יכול לבקרו חייב לבקרו בפועל, וכשאין ברירה לפחות יתקשר בטלפון.

וכן כתב הג"ר יצחק יעקב וייס זצ"ל (שו"ת מנחת יצחק חלק ב סימן פד), שכאשר משוחחים עם החולה בטלפון, לא מקיימים בכך את עיקר שלמות מצות 'ביקור חולים'.

קצת מצוה: וכתב בציץ אליעזר (חלק ה, רמת רחל סוף סימן ח) שעיקר המצוה הוא בביקור בפועל, שמתעורר לבקש רחמים בראותו את מצב החולה, ומתפלל עליו בהתרגשות מעומק הלב, ואצל החולה התפילה מקובלת יותר, כי השכינה למעלה מראשותיו של חולה, כמבואר בגמ' (שבת יב:). ומכל מקום, כאשר אינו יכול לבקר את החולה בפועל ממש, יש מצוה להתקשר אליו בטלפון, כי יש מכך תועלת גדולה לחולה, וגם מקיים בכך חלק מפרטי המצוה. וכן כתב הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מנחת שלמה חלק ג סימן פב-ט).

מכח סברא זו, חידש **המנחת יצחק** (חלק ב סימן פד), שבביקור הראשון צריך לבוא בפועל ולא על ידי טלפון שהוא כממשש באפילה, ופעמים מפריע בדיבורו. אבל אחרי שראהו פעם אחת ובקי במצבו, ומצוה לבקרו עד מאה פעמים, יכול לקיים את שאר הביקורים גם בטלפון, שכבר בקי במצב החולה ובטלפון מתעדכן. והוסיף, שלו יצויר שימצאו מכשיר, שיוכלו לראות את מצב החולה מרחוק, יקיים בזה מצות 'ביקור חולים'.

אפשר להוסיף טעם בחידוש של המנחת יצחק, שהחולה אומר בלבו, אם הייתי חשוב בעיני המבקר היה מטריח את עצמו ומגיע אלי בפועל ולא מסתפק בטלפון, אבל כאשר כבר הגיע פעם אחת לבקרו בפועל, מסתפק החולה בהמשך הביקור בטלפון!

בבקשה, לא להגיע! וכתבו הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מנחת שלמה חלק ב סימן פב), והג"ר אליעזר יהודה וולדנברג זצ"ל (ציץ אליעזר חלק ה - רמת רחל סימן ח) שיש פעמים שה'נחת רוח' של החולה היא דוקא שלא יבואו, וכגון שמתבייש, כמו שאמרו בגמ' (נדרים מא.) שאין לבקר חולי מעיים משום כיסופא, אם כן כאשר החולה אינו רוצה שיבואו, יקיים מצות 'ביקור חולים' על ידי שאלה בשלומם בטלפון.

11. 'ביקור חולים' אצל חולים קשים

צמח: כתב הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (שיעורי תורה לרופאים חלק א סימן יא) שיש תועלת ממשית בביקור אצל הצמח מכמה סיבות: א. על ידי הביקור הצוות הרפואי יטפל בו יותר טוב. ב. אף שנראה שהחולה לא מבין כלל, אפשר שרואה ומרגיש ואין לו כח להגיב. ג. כבר הורה הגר"ש אלישיב זצ"ל, שיש ענין להתפלל על צמח בכדי להקל על מצבו, ובפרט שמצינו לפעמים שהצמח התעורר מחליו, לכן מצוה לבקר חולה כזה, וכל שכן אם אביו צמח שמקיים בזה מצות כיבוד אב.

(יש לדון האם מותר להתפלל על צמח שימות, כאשר הסגל הרפואי התייאש מחייו זה מכבר, ואשתו עגונה אלמנה חיה, שהרי אין לו יסורים, ועוד שכבר היו מקרים שצמח התעורר, וראה בגיליון הבא מספר 168).

בלי הכרה: חולה שאינו בהכרה, ולא שייך לעודד אותו, ומצד צרכיו איננו יודעים מה צרכיו יותר ממה שהוא מטופל בפועל, אף שאין מקיים את החלק של הדאגה לצרכיו, עדיין מקיים את החלק של התפילה לרפואתו. עוד ידוע, שהביקורים והדיבור לחולים בלי הכרה משפיעה עליהם, ולפעמים ניתן לראות במוחש את השינוי בקווים והתרשימים, על גבי מסכי המכשירים הרפואיים שמחוברים לחולה.

12. יישר כח

תודה להרב דוד גוטפרב שליט"א, עורך המהדורה החדשה של ספר **אהבת חסד**, חלק גדול מהעלון מבוסס על הגהותיו המחכימות, באהבת חסד פרק שלישי - בו מבואר מצות 'ביקור חולים'. וכן להרב אברהם יעקב גולדמינץ שליט"א מחבר הספר חן משה - קונטרס חיי רפואה, על הסיוע בעריכת הגיליון.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. מעלת מצות 'ביקור חולים' גדולה מאוד, שאף הקב"ה בעצמו ביקר חולים. מצות 'ביקור חולים' מדאוריתא, ויש אומרים שהוא רק דרבנן.
- ב. מטרת המצוה; לדאוג לצרכיו של החולה, להתפלל עליו, לשמחו ולעודדו, לעוררו לתשובה, לומר עמו וידוי, לסדר חובותיו, ולכתוב צוואה.
- ג. חולה המוטל בבית חולים, ברוב המקרים אין את המצוה להחיותו, אולם מקיים את שאר טעמי המצוה לדאוג לצרכיו ולהתפלל וכו'. וגם באופן שאין זה בכלל 'ביקור חולים', מקיים מצות 'גמילות חסדים'.

ד. בטלפון אינו מקיים עיקר מצות 'ביקור חולים' שהוא בביקור בפועל, ומכל מקום מקיים חלק מהמצוה בטלפון, ואף יכול לדאוג לצרכיו מרחוק. ויש מוכיחים שאפשר לקיים מצות 'ביקור חולים' בטלפון.

ה. מצות 'ביקור חולים' הוא גם בחולה צמח או חולה בלי הכרה, שהרי מתפלל עליו, ויש תועלת בביקור. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא;

תפילה על החולה – נדרים דף מ.

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

זכות התורה תעמוד

לעילוי נשמת הצדיק

רבי ברוך יצחק בן

רבי שמואל גוטפריד

זצ"ל

נלב"ע כב סיון

תשע"א

ת.נ.צ.ב.ה.

זכות התורה תעמוד

לעילוי נשמת האשה

הצדקנית מרת הינדא

שפרינצא לוצקין ע"ה

בת רבי אברהם שלום

הלוי הורביץ זצ"ל

נלב"ע יט סיון תשע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.